

„... a biztató tekintetű muzikusok között bevonultam a moszkvai Operettszínház karmestéri dobogójára...”

„Az ornyyeregire ejtett szemüveg fölött szinte bocsánatkérő tekintet” (Eszenyi Enikővel)

„Hetekig biflőztem az ujjtortást” (Velencei Istvánnal)

A bécsi temetőben

(Fotó: Hegyi Gábor)

Huszi Péter

FÉLÉVNYI CSÁSZÁRSÁG (2.)

Feszültséggel, várakozással teli kaland találkozni minden szereppel, figurával, amelynek idővel a bőrébe kell bújnunk. Az ismeretségből lehet forró barátság, lehet hűvös, közönyös, felszínes kapcsolat. A találkozás emléke el is múlhat fájdalmasan, észrevétlenül, nyomot sem hagyva.

Közeledésem a „Kálmán”-szerephez valami új, különös motívummal is gazdagította eddigi tapasztalataimat. Miután Palásthy Gyuri — a rendező — felkért a szerepre, és én ígért mondtam, a zeneszerző családtagjai a világ különböző tájairól kíváncsian és gondolom, némi szorongással megérkeztek Budapestre. Jöttek, hogy megismerjék a színeszt, aki a

világhírű szerzőt fogja játszani. Biztos vagyok benne, számukra ennél is fontosabb lehetett, hogy megismerjék az embert, aki életre kelti az apát, férjét, barátot, társat, jó és rossz szokásaival, zsörtölődéseivel, érényeivel, hibáival együtt. Megható, akadozó, néha el-elcsúszó beszégetéseink voltak Vera aszszonnyal — a zeneszerző özvegyével —, a felnőtt gyerekekkel, Ivonnal és Charlie-val, és a család egy-két hűségese, régi barátjával.

Zavartan, szemérmesen fürkésztlük egymást. Ok — gondolom — próbálták belélni a vonásaimba, mozdulataimba „Imruskát”, a „Papát”. Én pedig — miközben érdeklődéssel lapozgattam a magukkal hozott

régi családi albumokat, és hallgattam a töredezett, számonra mégis nagyon fontos történeteket — igyekeztem észrevétlenül összerakosgatni, „lefotózni” az emlékező szavakból kirajzolódó mozdulatokat, jellemző gesztusokat, hangszülokat.

Talán sikerült néhányat megidézni, életre keltetni a filmben. Néhány jellegzetes Kálmán Imrész mozdulata, nagyon is hozzátartozó gesztust, embert jellemző tulajdonságot: mint az elmélázó, töprengő szivározást, az állandó kételkedést, a fel nem oldható örökös idegenséget a kulisszák között, a rivaldák világában. Az ornyyeregire ejtett szemüveg fölött szinte bocsánatkérő tekintetét. A szédítő

sikerrel együtt növekvő ki-sebbségi érzést, a nem működő szorongást, az egyre győtrőbb, mind fájdalmasabb hazátlanságot. A büszkeséggel viaskodó félszegséget, keserűséget, a bátortalansággal viaskodó dicsvágyat. Ami azonban számomra a legizgalmasabb és legfontosabb volt: talán sikerült megmutatni, vagy legalább megsejtenni a veszedelmesen mély szakadékokat, amely az ünnepeket zeneszerző „operettszászát” látszi és valóságos élete között feszült.

Tucatnyi uralkodó, király és császár bíborpalástja után magamra öltöttem tehát a koronázatlan, ezzel szemben határatlan birodalmú „operettfejedelem”, Kálmán Imre frakkját és

lakkipójét, háziköntösét és papucsat, mindig elegáns ruhát, puhakalapját.

Elámultam az emléke felé most is áramló rajongáson, és — ha csupán fél évig is — élveztem csorbítatlan hirmevét. Népszerűsége útiárságot vált Moszkvában, a nagy hírű és ijesztően gigantikus MOSZFILM stúdió műterméiben, ahol a korabeli színházi előadásokat forgattuk. Majd a "Rossia" szállóban, ahol a fából öszszeszarvazható és egymásba pakolható orosz babukra emlékeztető "gyeszurnaja", megszimatozva, hogy színes vagyok, sőt mi több, "Imre Kálmányt" személyesítem meg, szokások szigorú óriáratát megszakítva berontott a fürdőszobába. Gatyában, borotvapancsacsal a kezemben bambultam a tükör előtt. Ő mit sem törődve habos képpemmel, magához ölelt, és az: "Emlékszel még..." dallamát szírnézva táncra perdített!

Kálmán Imre "elkísért" Leningrádba is, a Balti-tengerre — amely filmünkben az Atlanti-óceánat játszotta —, egy hatalmas tengerjáró hajóra, amely a Kálmán családdal New York felé szelte a habokat, és ahol a forgatás befejeztével a hajó vezérkara pezsgővel köszöntött a kapitányi nidin, mint "világhírű zeneszerzőt". Kálmán Imre "segítségével" szereztem jegyet a Bolsoj — egyébként hozzáférhetetlen — operaelőadásaira. Ugyanazzal a fondorlattal surrantunk be látszólag alvó templomokba, látogatok elől szigorúan lezárt temőkbe és megközelíthetetlen, csak csoportok "sztrájk", "delegációják" gruppáca elérhető étermekbe.

Büszkén feszítettem az operettkirályi borbéban az osztrák határon is. A határőr, mintha csak a filmműnkben játszana, a "Szép bajdért" fűtyőreszte elrevezde. Így jártam Bad Ischben — ahol a zeneköltség a nyvnsakat lőtötte —, a romantikus, Kacskarinögös kis utécskárban, a hamisítatlan, százdíjforulós békehangelatoló árszató gyógyvíz-ivócsarnokban. A zenepavilonokban és proménádokon — a természetesen Kálmán-zenét játszó katonabandákat hallgatva. A hegyoldalban fekvő barátságos temetőkerben, ahol egy másik "császár", Lehár Ferenc nyugszik. Bécsben a parkokban, sétányokon, szökőkutak tövében, ahol látszólag megállt az idő. A Theater an der Wien színpadán, amely hajdan Kálmán-operettek sikerétől volt hangos. A Burg előtt egy kissé ódonostott filmes flákerben, amely ott-

honosan nyirkogott a Mercedesek, a Volvók és egyéb autósodák között, és egyáltalán nem kellett feltűnnet a bécsiek körében. Végül a mókusok és madarak lakta nagy bécsi temetőben, ahol Kálmán első szerelmét, Paula temetését forgattuk — és ahol búcsúztván a filmtől, egy csokor vörös rózsát tettünk Kálmán Imre fekete sirmélekébe, amely szerényen, egy kisse tartózkodva távol áll Mozart, Beethoven, Brahms és Johann Strauss sírjától.

És végül — de elsősorban —, hogyne élveztem volna — a Kálmán Imre-életet — itthon Budapesten, ahol a film nagy része készült. A külső helyszíneken, ahol kiváncsiságoktól körülveve forgattunk, és ahol a hangmérnöki kocsiból a járókelők nagy öröme fel-felripiert a Csárdáskirály, az Ördöglovas, a Tatárjárás, a Marica grófnő és a többi operett, az "operettkirály" megannyi úton-útfélen fűtyült, dűdölt, gajdolt népszerű dala, amely — akár akarjuk, akár nem, akár imádjuk, akár gúnyoljuk, istenítjük vagy lenézük — most már életünk, történelmünk talán jelentéktelen, de nincsenesre kiradírozhatatlan része lett.

A forgatások szünetében, a végtelennél tünő várakozásokban a tekintélyt parancsoló antik bútorok között kóválygva volt időm eltűnődni különös foglalkozáson. Hónapok óta — ha nem is túl feltűnően — egy másik ember életét is élem. Mintha a hangom is megváltozott volna, mozgásom lelassult, gesztusaim megszelídültek. Kottafejeket rajzolgatok, partitúrákat lapozgatok, s én, aki civilben azonnal élményig kezdek a szivarfüsttől, élvezettel, kéjesen főfelek.

A kényszerzűnetekben arra is bőven jutott időm, hogy visszapergessem filmszínes emlékeimet. Kissé hitlenkedve — mintha távoli ismerősöket szemlélnek — álmélkodom, hogy mifele sorsokba, életekbe, tragédiákba és kutyakomédiákba képzeltem bele magam. Hányféle addig sosem hallott foglalkozást, hivatást, álmot és mániát, tagadást és vallást vallottam magaménak. Mi mindenről hittem el — magammal is —, hogy én vagyok, hogy az enyém, hogy rólam szól.

Berend Ivánként szálltam alá bányákba; Ságvári Endre szerepében budjostam, szerveztedtem és lelkesítettem. Gyilkoltam, majd engem gyilkoltak, operáltam, majd operáltak, győztem, menekültem, igazságot osztottam és elítéltem.

Dekkoltam robogó vonatot tejetlen, teherautókat platájon, villamosútközön, és miért titkoljam: beleborzongtam, mikor fényes nappal, mindenki szeme láttára, az ünneplő tömeg ujjonása és Liszt Koronázási miséjének zengése közepette Ferenc József királyt és császárként megkoronázták a Mátýástemplomban.

Úgy látszik, kell valami legyőzhetetlenül gyerekes ahoz, hogy valaki színész legyen. Hogy legalább egy bizonyos időre elhiggye: ő a menekülő és ő az üldöző, ő a király és ő a paraszt. Hogy friss, tiszta, rácsodálkozó szemmel fedezze fel néha önmagát is. Hogy belelajmódja magát látszólag hihetetlen, néha értelemetlenek tünő néskébe. Mergelleges, véleményem, kritika nélkül. Ahogy a gyerek!

A színészet is okozhat ilyen örömeket. Az önfeléd játék varázslatát. Váratlannul, egy varázspálca intésére, teljesülhet messzire túnt gyerekkori álmuim. Többször okoskodtam már, hogy nem irigyletem senkitől úszmedencés palotát, csodaotút, helytelenben beszélő Hi-fi-tornyot, videomozit. Egyetlen vagyontárgy van, amit reménytelenül és állandóan irigylem — s lehetőleg a legnagyobbakból —, a zene. A zenéni tudás. Elbűvöl a pianista együttélése zongorájával, a virtuóz hegedűs átszellemeltsége, a karmester felváltása a muzsikában, a hangszerekben. Az utóbbi néhány évben a film jóvoltából lépersől lépésre kérészttem be az irigylet tartományát, igaz, csupán a saját varázslatában.

Németh László Bolyai ánosaként hegedűlőm kellett egy televíziós filmben. A próbákon kiméltelenül nyúztam, nyiszáltam a szerencsétlen hangszeret, mint néhány hónapig kölyökkóromban, sajnos hasonló sikerrel. Mégis a felvételek egy kisse magam is ehittem, hogy én csalom elő a "play back" gyönyörű hangjait, a tapintatos és óvatosan hangtalanított hegedűmből. Oriásit léptem álmaim elvezettnek hitt birodalma felé, a "Naplemente dében" tragikus sorsú zeneszerző, koncertező pianistájával. Heteig bírláztam az újjerndet, az újtartást, a billentést Fiume Dórával, a főiskola remek és főleg türelmes korrepektorával. Végül íróasztalon, zongorafedélen, de, mondhatom, bármilyen deszkán örögien játszottam Grieg és Brahms zongoraversenyének egy-egy kis részletét. A fólvételek, amely egy sikeres koncertet idézett meg — természetesen

profiz zenekarral és karmesterrel —, már nem volt más dolgom, mint frakkot ölteni, ujjaimat nagyképpen belegeníteni, a technikusoknak pedig kikötni a zongora húrait, és megindítani a hangszalagot.

Ilyen előzmények után Kálmán Imre pianója mellett már otthonosan üldögélttem, annyira elszemtelenedve, hogy egy-két hangot előben is lepötyögtettem. És végül — ma is beleborzongok az emlékre — Kálmán Imre karmesterről pályájával a kezemben, a bíztató tekintetű muzsikusok sorfala között bevezeltultam a moszkvai Operettszínház karmesterről dobogójára, s elvezényeltem a Csárdáskirályt nyitányt.

Sok tapaszt hallottam már, de mindet eltörpült e csalóka ováció mellett. Pedig minden — jäték volt. A remek muzsikusok saját felvételekre imitáltak az Emlékszel még szárnály hangjait. A közönség önfeléd tombolásit több próba előzte meg; én valószínűleg gyakran mellőtöttem, mégis, ahogy ott álltam a vakító frakkíngekbe, csillogó estélyi ruhákba bújtott közönség dübörgő tapsa, a zenekar kopogása, a cikázó reflektorok zürzavarában, jölesett eljásznai a gondolattal, hogy ha csupán néhány pillanatra is, de teljesül mármár elememetet vágyam. Egy álomszerű éjszakára mégiscsak karmester lettem!

Mint minden kaland, minden utazás, ez a film is véget ért, dobozba került. További sorsán már nem tudok alakítani. Búcsúzól egy filmgyári házi vetítésen végignézték. Illés Gyuri is eljött, mindannyian lestük, vártuk a véleményét. Úgy éreztem, elégedett volt. Kaptam egy külön hátvágást a hiteles öregeidésért, a megtört tekintetű, fáradt mozgású, fénytelen hangú Kálmán Imreért.

— Á, az nem okozott gondot — nagyképszködtem, s mielőtt elgáncsolt volna, vagy kicsavarta volna a fületem, hozzátettem: — a film elejével voltak problémák.

— Naná — mosolygott —, ahol huszonegy éves, vékonydangú ügyvédbojtárnak kellett lenned.

— Dehogy — mondtam. — Az ment, mint a karikacsapás. Az indítóképsorral volt eleinte egy kis problémám. Emlékszel? Ahol a kis szöke, pisze orrú, négyéves Kálmán Imruskát kellett eljásznom.